

Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Aşırı Turizme Alternatif Bir Yaklaşım: Ev Değişirme

Arif Erdiñç Emrem¹

Özet

Bu çalışma, sürdürülebilir turizm bağlamında ev değişirme (home exchange) modelinin aşırı turizm (overtourism) sorununa alternatif bir çözüm sunup sunamayacağını incelemektedir. Küresel turizm hareketliliğinin artmasıyla birlikte özellikle popüler destinasyonlarda çevresel tahribat, yerel halkın yaşam kalitesinde düşüş, kültürel yozlaşma ve ekonomik dengesizlikler gibi çok boyutlu sorunlar ortaya çıkmıştır. Aşırı turizm, destinasyonların taşıma kapasitesinin aşılmasıyla ilişkili olup sürdürülebilir turizm ilkeleriyle çelişmektedir. Bu bağlamda paylaşım ekonomisi uygulamaları turizm literatüründe alternatif modeller olarak tartışılmaktadır.

Çalışmada, ticarileşmiş kısa dönem kiralama platformlarından farklı olarak ev değişirme modelinin kâr amacı gütmeyen, karşılıklı ve güven temelli yapısına dikkat çekilmektedir. Ev değişirmenin çevresel açıdan yeni yapılaşma ihtiyacını azaltması, enerji tüketimini sınırlaması ve turistik yoğunluğu mekânsal olarak dağıtabilmesi önemli avantajlar sunmaktadır. Sosyo-kültürel boyutta yerel halk ile doğrudan etkileşim ve kültürel paylaşım olanakları sağlamakta; ekonomik açıdan ise turizm gelirlerinin daha dengeli dağılımına katkıda bulunabilmektedir.

Türkiye örneğinde Bodrum ve Çeşme gibi destinasyonlarda yaşanan aşırı turizm sorunları ele alınarak, özellikle kamu çalışanları arasında geliştirilebilecek dijital platform temelli ev değişim modellerinin uygulanabilirliği tartışılmıştır. Sonuç olarak ev değişirme modelinin sürdürülebilir turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla uyumlu bir alternatif sunduğu; ancak etkinliğinin artırılması için politika desteği ve ampirik araştırmalara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sapanca Turizm MYO, Sakarya e-posta: aemrem@subu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5124-2104>

1. Giriş

Turizm, günümüzde dünya ekonomisinin en dinamik sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmenin hız kazanması, ulaşım olanaklarının ucuzlaması ve dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte seyahat etme pratikleri kitleselleşmiş, bu durum da turizm hareketliliğinde benzeri görülmemiş bir artışı beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UN Tourism- Eski adıyla UNWTO) tarafından açıklanan 2024 yılına ilişkin ilk verilere göre, uluslararası seyahat sayısı 2024 yılında 1 milyar 445 milyona (Türkiye Seyahat. Acentaları Birliği [TÜRSAB], 2025) ulaşmış ve turizm gelirleri küresel ekonomide stratejik bir konuma gelmiştir. Ancak bu büyüme, beraberinde ciddi sorunları da gündeme getirmiştir. Özellikle popüler destinasyonlarda ortaya çıkan aşırı turizm (overtourism) olgusu, sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezine oturmuştur.

Aşırı turizm, bir destinasyonun ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik taşıma kapasitesinin üzerinde turist çekmesi sonucu ortaya çıkan çok boyutlu bir problemdir. Doğal alanlarda ekosistemlerin tahribatı, tarihi ve kültürel mirasın aşırı kullanımdan zarar görmesi, yerel halkın yaşam kalitesinde düşüş ve hatta turist deneyiminin olumsuz etkilenmesi, aşırı turizmin yarattığı başlıca sonuçlardır (Milano, Cheer & Novelli, 2019). Örneğin, Venedik'te günlük ziyaretçi sayısının şehir nüfusunu aşması, Barselona'da turizm kaynaklı kira artışlarının yerel halkı kentsel merkezlerden uzaklaştırması veya Machu Picchu'da aşırı ziyaretçi yoğunluğunun arkeolojik dokuyu tehdit etmesi, aşırı turizmin somut örnekleri arasında yer almaktadır. Türkiye'den de Bodrum, Çeşme gibi destinasyonlarda yaz sezonunda trafik yoğunluğu su sıkıntısının ortaya çıkması aşırı turizme örnek teşkil etmektedir.

Bu noktada sürdürülebilir turizm kavramı kritik önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir turizm, mevcut kuşakların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların da doğal ve kültürel kaynaklardan yararlanabilmesini güvence altına almayı amaçlar (UN Tourism, 2018). Dolayısıyla turizmin planlanması ve yönetiminde uzun vadeli çevresel, sosyal ve ekonomik dengelerin gözetilmesi zorunludur. Ancak günümüzde turizmin hızlı büyüme ivmesi, sürdürülebilirlik ilkeleri ile çatışmakta ve alternatif arayışları gündeme getirmektedir.

Bu alternatiflerden biri, son yıllarda hızla yaygınlaşan paylaşım ekonomisi uygulamalarıdır. Paylaşım ekonomisi, bireylerin sahip oldukları kaynakları (ev, araç, beceri, zaman vb.) dijital platformlar aracılığıyla paylaşmalarını esas alan bir modeldir. Turizm sektöründe Airbnb, Couchsurfing veya ev değişirme (home exchange) gibi uygulamalar bu modelin örneklerini oluşturmaktadır. Ancak burada dikkat çekici nokta, her paylaşım ekonomisi modelinin sürdürülebilirlik açısından aynı derecede olumlu sonuçlar doğurmamasıdır.

Nitekim Airbnb gibi ticarileşmiş platformların bazı destinasyonlarda aşırı turizmi tetiklediği, kiralari artırdığı ve yerel halk üzerinde baskı yarattığı görülmektedir (Guttentag, 2019).

Bu bağlamda, ev değiştirme modeli daha farklı ve sürdürülebilir bir yaklaşım sunmaktadır. Ev değiştirme, iki bireyin ya da ailenin belirli bir süre için karşılıklı olarak konutlarını kullanması esasına dayanan, kâr amacı gütmeyen ve güven ilişkisine dayalı bir konaklama biçimidir. Bu modelde yeni yapılaşmaya gerek duyulmaz, konaklama için ek maliyet oluşmaz ve turistler destinasyonu daha “yerel” bir biçimde deneyimleme fırsatı bulur. Bu yönleriyle ev değiştirme, turizmi daha adil, dengeli ve sürdürülebilir bir zemine taşımaktadır (Bialski, 2012).

Dolayısıyla bu çalışma, sürdürülebilir turizm bağlamında ev değiştirmenin aşırı turizm sorununa nasıl bir çözüm sunabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın odak noktası, ev değiştirmenin çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarda sunduğu potansiyel katkıları incelemek ve bu modelin aşırı turizmin olumsuz etkilerini azaltmadaki rolünü değerlendirmektir. Bu doğrultuda öncelikle aşırı turizm ve sürdürülebilir turizm literatürü ele alınacak, ardından paylaşım ekonomisi bağlamında ev değiştirme uygulamaları değerlendirilecek, sonrasında ise bu modelin sürdürülebilir turizme katkıları tartışılacaktır.

2. Aşırı Turizm ve Sürdürülebilir Turizm

Turizm literatüründe aşırı turizm (overtourism) kavramı, özellikle 2010’lu yılların ortalarından itibaren akademik ve politik tartışmaların merkezine yerleşmiştir. UN Tourism (2018), aşırı turizmi destinasyonlarda yaşayanların ve ziyaretçilerin yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkileyen, taşıma kapasitesini aşan turistik yoğunluk olarak tanımlamaktadır. Milano, Cheer ve Novelli (2019) ise aşırı turizmi, turizmin ekonomik getirilerinden çok sosyal ve çevresel maliyetlerinin ön plana çıktığı bir süreç olarak değerlendirmiştir. Koens, Postma ve Papp (2018), aşırı turizmin yalnızca turist sayısının fazlalığı değil, aynı zamanda destinasyonun bu yoğunluğu yönetememesiyle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda aşırı turizm, hem nesnel bir yoğunluk meselesi (ziyaretçi sayısı, altyapı kapasitesi) hem de algısal bir olgu (yerel halkın ve turistlerin deneyimleri) olarak değerlendirilmelidir.

Örneğin, bazı destinasyonlarda turizm gelirleri yüksek olmasına rağmen yerel halkın yaşam kalitesinde ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. Bu durum, turizmin ekonomik getirilerinin sosyal maliyetleri telafi edemediğini göstermektedir (Seraphin, Sheeran & Pilato, 2018). Dolayısıyla aşırı turizmin sürdürülebilir turizm ilkeleriyle çeliştiği açıktır.

Aşırı turizm, çok boyutlu etkiler doğurmaktadır:

- **Çevresel Etkiler:** Doğal kaynakların aşırı tüketimi, kirlilik, ekosistem bozulması.
- **Sosyal Etkiler:** Yerel halkın yaşam alanlarında turizm baskısı, gentrifikasyon (“soylulaştırma”, dar gelirli halkın yaşadığı bölgedeki köhneleşmekte olan konut alanlarına daha üst sınıfların yerleşmeye başlaması süreci-Wikipedi), kira artışları.
- **Kültürel Etkiler:** Kültürel mirasın aşırı tüketimi, otantikliğin kaybolması.
- **Ekonomik Etkiler:** Gelir dağılımında eşitsizlik, destinasyonun uzun vadeli cazibesini kaybetmesi.

Sürdürülebilir turizm kavramı ise 1987 Brundtland Raporu’nda dile getirilen sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle bağlantılıdır. UN Tourism (2004) sürdürülebilir turizmi; çevresel kaynakların korunması, sosyo-kültürel bütünlüğün gözetilmesi ve ekonomik faydaların toplum genelinde adil dağılımı üzerine kurmuştur. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm, sadece ekolojik değil aynı zamanda toplumsal adalet ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarını da içermektedir.

Sürdürülebilir turizm kavramı, turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi ve uzun vadeli dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır. UN Tourism (2004), sürdürülebilir turizmin üç temel boyutunu şu şekilde tanımlamıştır:

1. Çevresel sürdürülebilirlik: Doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin devamlılığı.
2. Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik: Yerel halkın yaşam kalitesinin korunması, kültürel mirasın devamlılığı.
3. Ekonomik sürdürülebilirlik: Turizm gelirlerinin uzun vadeli, dengeli ve adil şekilde dağıtılması.

Avrupa Birliği de son yıllarda aşırı turizmle mücadele için çeşitli politikalar geliştirmiştir. Avrupa Parlamentosu’nun 2018 tarihli raporunda, aşırı turizmin destinasyonların “yaşanabilirliğini” tehdit ettiği belirtilmiş ve özellikle turizm akışının mekânsal ve zamansal olarak dağıtılması gerektiği vurgulanmıştır (Peeters et al., 2018).

Son yıllarda aşırı turizm ile sürdürülebilir turizm arasındaki gerilim, özellikle Avrupa şehirlerinde yoğun şekilde tartışılmaktadır. Barselona, Venedik ve Dubrovnik gibi kentlerde turizm karşıtı protestolar, bu durumun toplumsal yansımalarını gözler önüne sermektedir (Koenis, Postma & Papp, 2018).

3. Paylaşım Ekonomisi ve Turizm

Turizmde alternatif arayışların ortaya çıkışıyla birlikte paylaşım ekonomisi (sharing economy) kavramı da akademik literatürde sıkça tartışılmaya başlanmıştır. Botsman ve Rogers (2010), paylaşım ekonomisini sahip olunan ancak âtıl kalan kaynakların (ev, araba, beceri vb.) başkalarıyla paylaşımı olarak tanımlamaktadır. Dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte paylaşım ekonomisi turizm sektöründe büyük bir dönüşüm yaratmıştır. Bu bağlamda literatürde iki yönlü bir tartışma öne çıkmaktadır:

- **Olumlu Etkiler:** Kaynakların daha etkin kullanımı, bireyler arası güven ilişkilerinin güçlenmesi, otantik deneyim imkânı.
- **Olumsuz Etkiler:** Regülasyon eksikliği, vergi kaybı, konut piyasasında baskı, bazı durumlarda aşırı turizmin artması.

Turizmde paylaşım ekonomisinin en bilinen örnekleri Airbnb, Couchsurfing ve HomeExchange gibi platformlardır. Airbnb'nin konaklama sektöründe yarattığı devrimsel etki literatürde geniş yer bulurken, araştırmalar bu platformun bazı şehirlerde aşırı turizmi tetiklediğini göstermektedir (Guttentag, 2019). Kira fiyatlarının artması, yerel halkın merkezlerden uzaklaştırılması ve konut piyasasında spekülasyon baskıları, Airbnb'nin olumsuz sonuçları arasında sayılmaktadır.

Couchsurfing gibi kâr amacı gütmeyen ve misafirperverlik esasına dayalı uygulamalar ise daha çok kültürel değişim ve sosyal etkileşim boyutuyla öne çıkmaktadır (Bialski, 2012). Ancak Couchsurfing'in güvenlik, sürdürülebilirlik ve ölçeklenebilirlik açısından sınırlılıkları olduğu belirtilmektedir.

Bu nedenle turizm araştırmalarında, paylaşım ekonomisinin farklı biçimlerinin sürdürülebilir turizm hedefleriyle ne kadar uyumlu olduğu tartışılmaktadır. Bu noktada ev değiştirme modeli, literatürde daha az araştırılmış ancak giderek ilgi gören bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

4. Ev Değiştirmenin Turizmdeki Yeri

Ev değiştirme (home exchange), paylaşım ekonomisinin daha az ticarileşmiş, güven ve karşılıklılık esasına dayalı bir biçimidir. Bu modelde iki taraf, belirli bir süre için evlerini karşılıklı olarak değiştirerek konaklama ihtiyacını karşılamaktadır. Ev değiştirmenin öne çıkan özellikleri:

1. Kâr amacı gütmeyen bir yapıya sahip olması,
2. Konaklama için yeni yapılaşma ihtiyacı doğurmaması,
3. Turistlerin destinasyonu yerel halk gibi deneyimlemesine imkân tanınması,

4. Mekânsal çeşitlenmeyi teşvik ederek popüler destinasyon dışındaki bölgelere de turist yönlendirebilmesi.

Bu özellikleriyle ev değiştirme, sürdürülebilir turizmin UN Tourism tarafından belirlenen üç boyutuna paralel özellikler göstermesi bağlamında önemli bir araç olabileceği gibi, Airbnb'nin aksine aşırı turizmi artırmak yerine daha dengeli bir turizm dağılımı sağlayabilecektir.

Bialski (2012) ev değiştirmenin turizm deneyimini daha “samimi” ve “otantik” hale getirdiğini belirtmektedir.

Ayrıca ev değiştirme, aşırı turizm sorununa karşı mekânsal dağılımı teşvik edebilir. Popüler destinasyonlarda yoğunluk azaltılırken, ikincil veya kırsal bölgelerde turizm hareketliliği artabilir. Böylece turizmin faydaları daha geniş coğrafyalara yayılır (Peeters et al., 2018).

Bununla birlikte literatürde bazı eleştiriler de vardır. Wearing, McDonald ve Ponting (2005), ev değiştirmenin güvenlik, sigorta ve kullanıcı doğrulama mekanizmaları açısından geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu modelin hâlâ görece küçük bir kullanıcı kitlesine sahip olduğu, dolayısıyla aşırı turizm üzerinde etkisinin sınırlı kalabileceği söylenebilir.

5. Aşırı Turizme Karşı Geliştirilen Çözümler

Aşırı turizm nedeniyle bir destinasyonun fiziksel, ekolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik ve/veya politik kapasite eşiklerinin aşılması sonucu ortaya çıkan olumsuz etkileri yönetmek için çok boyutlu çözümler gerekmektedir. Aşırı turizmi kontrol altına alabilmek, destinasyon üzerindeki tehdidi azaltabilmek için ziyaretçi sayısının yönetilmesi ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının hayata geçirilmesi hayati önem taşımaktadır.

Aşırı turizme karşı geliştirilen çözüm yolları ve stratejiler, genellikle destinasyon yönetimi örgütleri (DMO'lar), yerel yönetimler (belediyeler) ve paydaşların iş birliğiyle hayata geçirilen, geleneksel yaklaşımları (taşıma kapasitesi) aşan, bütünsel ve yenilikçi uygulamaları içermektedir.

Aşırı turizmle mücadelede kullanılan temel çözüm yolları ve stratejiler aşağıda kategoriler halinde sunulmuştur

5.1. Yönetimsel ve Planlama Temelli Çözümler

Bu stratejiler, destinasyonların sürdürülebilirliğini sağlamak ve yerel halkın yaşam kalitesini artırmak amacıyla ziyaretçi akışlarını kontrol etmeyi ve turizmin faydalarını yaymayı hedefler.

- **Ziyaretçi Sayısına Sınır Koyma (Kapasite Yönetimi):** Destinasyonun taşıma kapasitesinin tanımlanması ve buna bağlı olarak ziyaretçi sayısına sınır getirilmesi. Örneğin, Dubrovnik'te Orta Çağ duvarlarını ziyaret eden turist sayısı belediye kararıyla günlük 4.000 kişi ile sınırlandırılmıştır.

- **Destinasyon Vergisi Uygulamaları:** Günübirlik ziyaretçilerden giriş ücreti (vergi) alınması gibi ekonomik önlemlerle turistik yoğunluğun önüne geçilmesi (örneğin Venedik, 1 Ocak 2022'den itibaren günübirlik ziyaretçilerden yoğun günlerde 10 Euroya varan giriş ücreti almaya başlamıştır).

- **Talep Yönetimi ve Fiyatlandırma Stratejileri:** Turistik talebin durumuna bağlı olarak fiyatlandırmalar yapılması.

- **Alternatif Destinasyon ve Güzergâh Teşviki:** Seyahat talebini yaymak ve popüler yerler üzerindeki baskıyı azaltmak için alternatif destinasyonların teşvik edilmesi. Bu strateji, yeni çekim noktaları ve tesisler geliştirilerek tanıtılması, ayrıca Amsterdam'da olduğu gibi şehir merkezinden uzak bölgelerde konaklamayı teşvik etmek için ücretsiz toplu taşıma sağlanması şeklinde olabilir.

- **Sezon Dışı Seyahatlerin Teşvik Edilmesi:** Turist akışının daha uzun bir süreye yayılması ve yerel kaynaklar üzerindeki baskının azaltılması amacıyla düşük sezonda turistik deneyimlerin teşvik edilmesi (örneğin Polonya'nın Poznan şehrinde kış döneminde gelen ziyaretçilere indirim sağlanması).

- **Regülasyon ve Yasal Düzenlemeler:** Turist yoğunluğu yaşanan yerlerin açılış saatlerinin gözden geçirilmesi, trafik düzenlemeleri ve yasadışı mülk kiralama uygulamalarına yönelik yaptırımlar. Barcelona'da yasadışı daire kiralamalarının tespit edilmesi için teknoloji tabanlı programlar ve müfettiş ekipleri kullanılmıştır.

5.2. Akıllı Turizm ve Teknolojik Çözümler

Akıllı turizm uygulamaları, kalabalık yönetimini daha etkin, hızlı ve geniş ölçekli yapabilmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

- **Gerçek Zamanlı Yoğunluk Bilgilendirmesi:** Turistleri aşırı kalabalıklaşma seviyesi hakkında bilgilendirecek Nesnelerin İnterneti (IoT) tabanlı sistemlerin geliştirilmesi (örneğin Floransa'da trafik ışıkları (kırmızı, sarı, yeşil) aracılığıyla yoğunluk durumu bildirilmektedir).

- **Sensörler ve Büyük Veri Kullanımı:** Turizm performansını ve etkisini izlemek ve değerlendirmek için büyük veri ve yeni teknolojilerin (sensörler gibi) kullanımının geliştirilmesi. Nice şehrinde 3 bin sensör kullanılarak hava ve gürültü kirliliği, trafik kontrolü ve kalabalık yönetimi yapılabilmektedir. Avila'da ise tarihi merkezdeki mirası ve turist akışını izlemek için 230 sensör kurulmuştur.

- Akıllı Ulaşım Sistemleri: Alternatif ulaşım türlerinin teşvik edilmesi. Toplu taşıma seçeneklerini tek bir uygulamada birleştiren sistemler (örneğin Helsinki’de Whim uygulaması) veya şehir merkezinin araç trafiğine kapatılması (örneğin Ljubljana) gibi yönetsel kararlar. Kopenhag’da elektrikli tekne kiralama hizmeti sunularak karadaki yoğunluk denize yönlendirilmektedir.

- Dijital Yönlendirme ve Mobil Uygulamalar: Turistleri yoğun olmayan alanlara yönlendirmek için dinamik dijital tabelalar (örneğin Lyon) ve mobil turizm uygulamaları kullanılması (örneğin Vilnius’ta alternatif yerler hakkında bilgi desteği).

5.3. Topluluk Odaklı ve Katılımcı Yaklaşımlar

Aşırı turizmin olumsuz etkilerinin ana mağdurları yerel halk olduğu için, çözümlerin yerel halkın yaşam kalitesini artırmaya odaklanması gerekmektedir.

- Yerel Halkın Katılımı ve Refahının Sağlanması: Turizmin faydalarının tüm paydaşlar tarafından paylaşılmasını sağlamak ve aşırı turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmek için turizmin planlanması ve yönetiminde yerel topluluklarla ve diğer tüm paydaşlarla ilişki kurmak önemlidir.

- Yaşam Kalitesi Odağı: Turizm başarısının sadece ziyaretçi sayıları üzerinden ölçülen büyüme odaklı zihniyetten vazgeçilmesi ve yerel halkın algılanan yaşam kalitesini ve deneyim kalitesini önceleyen yaklaşımlara geçilmesi.

- Turist Eğitimi ve Sorumluluk: Turistlerde, çevreye ve yerel değerlere saygılı sorumlu davranış sergilemelerinin sağlanması ve seyahatlerinin olumsuz etkilerine dikkat çekilmesi.

- Yerel Ekonominin Desteklenmesi: Yerel işletmelerin ve toplulukların desteklenmesi ve ekonomik faydaların tüm paydaşlar arasında eşit ve adil dağılımının teşvik edilmesi.

5.4. Paradigma Değişimleri: Sürdürülebilirliğin Ötesi

Geleneksel sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının eleştirilmesi sonucunda, aşırı turizme karşı daha köklü çözümler sunan yeni paradigmalara ortaya çıkmıştır.

- Rejeneratif (Yenileyici) Turizm: Bu kavram, sürdürülebilir turizmin bir sonraki adımı ya da yeni bir sürdürülebilir turizm paradigması olarak adlandırılmaktadır. Rejeneratif turizm, sadece olumsuz etkileri en aza indirmeyi değil, aynı zamanda doğal ve kültürel kaynakların yenilenmesine aktif olarak katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, turizm sistemlerinin ve bileşenlerinin sosyo-ekolojik sistemlerin sürdürülmesine ve yenilenmesine nasıl katkıda bulunabileceğini açıklamaktadır. (Dilek ve Dilek,2023)

• **Küçülme (Degrowth) Paradigması:** Turizmin olumsuz etkilerini azaltmak adına büyüme yerine küçülme paradigmasının daha faydalı olduğu ileri sürülmektedir. Bu, aşırı turizmin bir sonucu olarak turizmin fazlalığına karşı büyümenin veya küçülmenin sınırlandırılması talebiyle cevap verilebileceğini göstermektedir. Moratoryumlar (inşaat yasağı) gibi düzenleyici araçlar, degrowth stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

• **Dayanıklılık (Resilience) Yaklaşımı:** Aşırı turizmin olumsuz etkilerini azaltmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için dayanıklılık çevikliği (resilience agility) gibi stratejik yaklaşımların uygulanması önerilmektedir. Bu, yerel halkın yaşam koşullarının güvence altına alındığı ve turizmin yerel sosyal refahı ve kültürel sürdürülebilirliği artırarak destinasyonlar üzerinde güçlü bir etki yarattığı bir turizm kalitesini gerektirir.

6.Aşırı Turizme Çözüm Alternatiflerinden Biri Olarak Ev Değiştirme

Bu bölümde, literatürden elde edilen bulgular ışığında ev değiştirmenin (home exchange) sürdürülebilir turizm bağlamında aşırı turizm sorununa nasıl katkı sağlayabileceği tartışılmaktadır. Analiz üç ana tema çerçevesinde yapılmıştır: çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlar.

6.1. Çevresel Boyut

Turizmin en önemli sorunlarından biri, çevresel kaynakların aşırı tüketimi ve ekosistemler üzerindeki baskıdır. Aşırı turizm, özellikle kıyı bölgelerinde su kaynaklarının tükenmesine, atık yönetimi problemlerine ve doğal yaşam alanlarının tahrip olmasına neden olmaktadır (Gössling, Scott & Hall, 2020).

Ev değiştirmenin çevresel katkıları şu şekilde öne çıkmaktadır:

- **Yeni yapılaşmaya ihtiyaç duyulmaması:** Ev değiştirme modeli, mevcut konutların turistik amaçlı geçici kullanımı üzerine kurulu olduğu için otel veya tatil köyü gibi yeni yapıların inşasını gerektirmez. Bu durum, arazi kullanımı baskısını azaltır.
- **Enerji ve kaynak tüketiminin sınırlılığı:** Evlerde gerçekleşen konaklamalar, büyük ölçekli otel işletmelerine kıyasla daha düşük enerji tüketimi ve karbon salımı yaratır.
- **Doğal alanlarda baskının azalması:** Ev değiştirmenin popüler destinasyonlar dışındaki bölgelerde de uygulanabilmesi, doğal sit alanlarına yönelik yoğun baskının dağılmasına yardımcı olabilir.

Bu açıdan ev değiştirme, turizmin çevresel ayak izini azaltan bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

6.2. Sosyo-Kültürel Boyut

Aşırı turizm yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel sorunlar da doğurmaktadır. Yerel halkın yaşam alanlarında turistik yoğunluk baskısı artmakta, kira fiyatları yükselmekte ve kentsel alanlarda “turistleşme” (touristification) süreci yaşanmaktadır (Milano, Cheer & Novelli, 2019). Ayrıca kültürel değerlerin ticarileşmesi, otantik yaşam biçimlerinin kaybolmasına yol açmaktadır.

Ev değiştirme modeli ise sosyo-kültürel açıdan şu katkıları sunmaktadır:

- **Yerel halk ile doğrudan etkileşim:** Ev değiştirme, turistlerin destinasyonda otel veya turistik tesisler yerine bir hanede konaklamasını sağlar. Bu durum, ziyaretçilere daha “yerel” bir deneyim sunar ve kültürlerarası etkileşimi artırır.
- **Kültürel değişim ve öğrenme:** Ev değiştirmenin temeli güven, misafirperverlik ve karşılıklılık üzerine kurulu olduğu için kültürel paylaşımı teşvik eder. Turistler, destinasyonu bir “tüketim nesnesi” olarak değil, bir “yaşam alanı” olarak deneyimler.
- **Toplumsal kabulün artması:** Ev değiştirme, Airbnb gibi ticarileşmiş modellerin aksine yerel halkın mülkiyet haklarını tehdit etmez. Bu nedenle yerel topluluklar tarafından daha kolay kabul edilebilir.

Bu bağlamda ev değiştirme, turizmin yerel topluluklarla olan ilişkisini daha eşitlikçi ve sürdürülebilir bir zemine taşımaktadır.

6.3. Ekonomik Boyut

Turizm genellikle ekonomik faydaları üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Ancak aşırı turizm, uzun vadede destinasyonların cazibesini kaybetmesine, tek sektör bağımlılığına ve gelir dağılımında eşitsizliklere yol açabilmektedir (Butler, 2019).

Ev değiştirmenin ekonomik katkıları şu şekilde özetlenebilir:

- **Konaklama maliyetlerinde tasarruf:** Ev değiştirme, turistler için otel veya pansiyon harcamalarını ortadan kaldırarak maliyet avantajı sağlar.
- **Yerel ekonomiye yönelim:** Konaklama için büyük şirketlere ödeme yapılmadığından, turistlerin harcamaları daha çok yerel pazarlara, restoranlara ve esnafa yönelir.
- **Turizmin mekânsal çeşitlenmesi:** Ev değiştirmenin kırsal veya az bilinen destinasyonlarda da uygulanabilmesi, bu bölgelerde ekonomik canlanmaya katkı sunar.

Bu yönüyle ev değiştirme, turizm gelirlerinin daha dengeli dağıtılmasına yardımcı olabilir.

7. Aşırı Turizmin Azaltılması

Ev değiştirmenin aşırı turizm üzerindeki en kritik katkısı, turist akışını yeniden dağıtma potansiyelidir. Geleneksel turizm modelleri turistleri popüler destinasyonlara yoğunlaştırırken, ev değiştirme modeli sayesinde turistler farklı coğrafyalarda, özellikle de ikincil destinasyonlarda konaklama fırsatı bulabilirler.

- **Mekânsal dağılım:** Ev değiştirmenin yaygınlaşması, popüler şehirlerdeki baskıyı azaltarak kırsal alanlarda turizmi teşvik edebilir.
- **Zamansal dağılım:** Ev değiştirme, yüksek sezon dışında da seyahatleri teşvik edebilir.
- **Sosyal baskının azalması:** Turistlerin yerel halkla bütünleşmesi, “yabancı” algısını zayıflatabilir ve toplumsal çatışmaları azaltabilir.

Bu açıdan ev değiştirme, aşırı turizmin yarattığı baskıları doğrudan hafifleten yenilikçi bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

Aşırı turizm açısından: popüler destinasyonların yükünü azaltır, turizmi zamansal ve mekânsal olarak dağıtır.

8. Türkiye’de Aşırı Turizme Karşı Ev Değiştirme

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de aşırı turizmden etkilenmektedir. Yaz aylarında, milli ve dini bayramlarda Bodrum, Çeşme, Antalya, İstanbul gibi destinasyonlar aşırı turizmden kaynaklanan problemleri yaşamaktadır. Özellikle Bodrum ve Çeşme gibi yaz aylarında kış nüfusunun dört beş katı yoğunluğa ulaşan ilçelerde su, elektrik, trafik ve çevre problemleri artmaktadır. Bölgede turizmden geçimini sağlayan kesimin dışında bu durum yerel halkta ve o bölgelerde çalışan kamu görevlilerinde memnuniyetsizliğe neden olmaktadır. Ekonomik imkanı olan küçük bir kesim aşırı turizmin olduğu dönemlerde başka bölgelere gitmekte ancak yoğunlukla bölgede sürekli yaşayanlar bu duruma katlanmak zorunda kalmaktadır.

Ev değiştirme bu problemi yaşayan yerel halk ve bölgede zorunlu olarak ikamet eden kamu çalışanlarının bir kısmı için alternatif bir çözüm olabilir.

Özellikle kamu çalışanları veya alt gruplarında (öğretmen, doktor, hâkim vs.) bu çözümün uygulanabilirliği daha mümkündür. Kamu otoritesi öncülüğünde veya özel yazılım işletmelerince oluşturulacak bir yazılım ve aplikasyonla ev değiştirmek isteyen taraflar bir araya getirilerek değişim sağlanabilir. Değişim yapanların kamu görevlisi veya aynı meslek grubunda olması ev değiştirmenin

temel handikaplarından güven sorununu en aza indirmiş olur. Bu sayede iki taraflı bir fayda yaratılabilir.

Bir tarafta aşırı turizm nedeniyle bölgede rahatsız olan kesim başka şehirlere gitmiş olur. Diğer tarafta fiyatların yüksek olması nedeniyle bu bölgelerde tatil yapamayan kesim konaklama maliyeti olmadan tatilini yapabilir.

Bu değişim sayesinde bölgeden çıkacakların sayısı kadar giren olacağından bölge nüfusu olumsuz etkilenmemiş olur.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, sürdürülebilir turizm bağlamında ev değişirme (home exchange) modelinin aşırı turizm sorununa alternatif bir çözüm olarak nasıl değerlendirilebileceğini incelemiştir. Literatür taraması ve kavramsal analiz sonucunda elde edilen bulgular, ev değiştirmenin çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarda sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Ev değiştirmenin aşırı turizme karşı etkin bir araç haline gelebilmesi için aşağıdaki öneriler sıralanabilir

1. Politika Düzeyinde Öneriler:

- o Kamu otoriteleri, ev değiştirmenin sürdürülebilir turizme katkılarını teşvik edecek yasal ve kurumsal düzenlemeler geliştirmelidir.
- o Ev değiştirmenin tanıtımı, ulusal ve yerel turizm politikalarına entegre edilmelidir.

2. Platformlar ve Uygulamalar İçin Öneriler:

- o Ev değişim platformlarında güven mekanizmaları (kimlik doğrulama, kullanıcı değerlendirmeleri, sigorta sistemleri) güçlendirilmelidir.
- o Kullanıcı dostu ve erişilebilir dijital altyapılar geliştirilerek ev değiştirmenin daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmalıdır.

3. Topluluklar ve Yerel Halk İçin Öneriler:

- o Ev değiştirmenin yerel topluluklara faydalarını artırmak için turistlerin yerel ürünleri ve hizmetleri tüketmeleri teşvik edilmelidir.
- o Yerel yönetimler, ev değiştirmenin potansiyel faydaları konusunda farkındalık çalışmaları yapmalıdır.

4. Akademik Çalışmalar İçin Öneriler:

- o Ev değiştirmenin çevresel ve ekonomik etkilerini ölçen ampirik araştırmalara ihtiyaç vardır.

- o Farklı destinasyonlarda vaka çalışmaları yapılarak ev değiştirmenin aşırı turizm üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmelidir.

Sonuç olarak ev değiştirme modeli turizmin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Bu modelin küresel ölçekte yaygınlaşması, yalnızca aşırı turizmin olumsuz etkilerini hafifletmekle kalmayacak; aynı zamanda turizmin daha adil, dengeli ve uzun vadeli bir gelişim göstermesine de katkıda bulunacaktır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için hem politika düzeyinde hem de akademik düzeyde daha fazla destek ve araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynakça

- Bialski, P. (2012). *Becoming intimately mobile: Couchsurfing, hospitality and the cosmopolitan imagination*. Peter Lang.
- Botsman, R., & Rogers, R. (2010). *What's mine is yours: The rise of collaborative consumption*. HarperCollins.
- Butler, R. W. (2019). Overtourism and the tourism area life cycle. *Tourism Review*, 74(3), <https://doi.org/10.1515/9783110607369-006>
- Dilek, N. K., & Dilek, E. (2023). Çevre dostu bir anlayış olarak aşırı turizme karşı rejeneratif turizm: Kavramsal bir değerlendirme. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Issue 1), 53–62. <https://doi.org/10.29228/cudes.68729>
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Guttentag, D. (2019). Progress on Airbnb: A literature review. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 10(4), 814–844. <https://doi.org/10.1108/JHTT-08-2018-0075>
- Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), Article 4384. <https://doi.org/10.3390/su10124384>
- Milano, C., Cheer, J. M., & Novelli, M. (Eds.). (2019). *Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism*. CABI.
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Postma, A., & Eijgelaar, E. (2018). *Overtourism: Impact and possible policy responses*. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies.
- Seraphin, H., Sheeran, P., & Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374–376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği. (2025, September 18). *Dünya turizm istatistikleri*. <https://www.tursab.org.tr/dunya-turizm-istatistikleri>
- Wearing, S., McDonald, M., & Ponting, J. (2005). Building a decommodified research paradigm in tourism: The contribution of NGOs. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(5), 424–439. <https://doi.org/10.1080/09669580508668570>
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*.
- World Tourism Organization. (2018). *'Overtourism'? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions*.

*Bu bölümün hazırlanmasında yapay zekadan yararlanılmıştır.